DOI: 10.17165/TP.2019.3–4.17

PÁSZTOR ENIKŐ[1]

Nemzeti nevelés az óvodákban a megváltozott Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja[2] szellemében

Napjainkban a globalizáció térhódításával párhuzamosan szükségszerű a különböző népek nemzeti jellegeinek felerősödési hulláma. A jelenlegi magyar kormány is eltökélt a tekintetben, hogy erősítse a felnövekvő nemzedékekben a magyarságtudatot, a haza szeretetét és a nemzeti értékeinkben való hitet és az azok feletti büszkeséget. Fontos, hogy már a gyermekek is megtapasztalhassák, mit jelent a tartozni valahová érzés, a szülőföld szeretete; mit jelent, hogy ide születtünk, ez a mi hazánk. A 2018/19-es nevelési év kezdetén az óvodapedagógusokat egyik leginkább érdeklő téma az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának módosítása volt. Az óvodapedagógusok mindig is sokat tettek a magyar gyermekek nemzeti szellemben történő nevelése terén. Sokan vannak, akik az egyik legfőbb értéknek gondolják a magyar kultúrát, a magyar hagyományokat, azok átörökítését kiemelt feladatuknak tartják óvodai tevékenységük során. Kutatásomban arra kerestem a választ, milyen módszerekkel lehetnek még hatékonyabbak az óvodapedagógusok a gyermekek óvodai nemzeti nevelése terén.

1. Bevezető

Kutatások bizonyítják, hogy bár kisországként is sok tekintetben a legnagyobbak közé küzdöttük fel magunkat (gondoljunk csak a sportolóinkra vagy a tudósainkra), mégis a magyarországi magyarság lesújtóan negatív önképpel rendelkezik. Magyarországon nem természetes mindenki számára, hogy vállaljon valamilyen nemzeti kötődést. Az ezredfordulón a felnőtt népesség 5-10 %-a számára ez egyáltalán nem volt fontos. Mintegy 25-30 százaléknyian voltak, akik számára semmi különöset nem jelent a nemzeti hovatartozás kérdése. Akik viszont felvállalják a hovatartozásukat, azok büszkék a gyökereikre (Csókás, 2013).

A 2018/19-es nevelési év kezdetén az óvodapedagógusokat egyik leginkább érdeklő téma az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának módosítása volt. Sokan értetlenül fogadták a változtatást. Voltak, akik felháborodásuknak adtak hangot, nehezményezve azt, hogy az alapprogram módosítását nem előzte meg egy átfogó szakmai egyeztetés. A szakma több képviselője azt is kifejezésre juttatta, hogy a változtatások nem feltétlenül voltak indokoltak. Ugyanakkor sokan vannak, akik egyenesen örvendenek az újonnan bekerült kiegészítéseknek. Való

[1] tanársegéd, Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet; *pasztor.eniko@uni-sopron.hu*

[2] 363/2012 (XII.17.) Kormányrendelet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjáról [online] https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor (2018. december 12.)

igaz, hogy a nemzeti nevelés méltánytalanul háttérbe szorult az óvodapedagógusok munkáját segítő eddigi dokumentumokból. Az óvodapedagógusok mindig is sokat tettek a magyar gyermekek nemzeti szellemben történő nevelése terén. Erősen globalizált világunkban ugyanakkor a nemzeti értékek felerősítésére egyre inkább szükség van, tehát fontos, hogy már az óvodákban is kellő teret kapjon ez a téma. A jogszabály módosításának hátterében minden bizonnyal ez áll.

2. A megváltozott Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja – Hol, min változtattak?

Az alapprogramban a témánk szempontjából releváns változtatás, hogy módosult *Az érzelmi, az erkölcsi és a közösségi nevelés* című bekezdés 3. pontja: belekerült a nemzeti identitástudat, a keresztény kulturális értékek, illetve a családhoz való kötődés.

> *„Az óvoda a gyermek nyitottságára épít, és ahhoz segíti a gyermeket, hogy megismerje szűkebb és tágabb környezetét, amely a nemzeti identitástudat, a keresztény kulturális értékek, a hazaszeretet, a szülőföldhöz és családhoz való kötődés alapja, hogy rá tudjon csodálkozni a természetben, az emberi környezetben megmutatkozó jóra és szépre, mindazok megbecsülésére."*

Témánk szempontjából ugyancsak fontos lehet az a változtatás, ami *Az óvodai élet megszervezésének elvei* cím alatti, *Az óvoda kapcsolatai* alcímben történt. Itt helyet kapott egy 4. pont is: *„A Kárpát-medence magyar nyelvű intézményei közötti oktatási tér kialakítása érdekében az óvoda a külhoni magyar óvodákkal kapcsolatépítésre törekszik, és – lehetőségei szerint – szakmai kapcsolatot tart fenn."*

Fontos megemlíteni, hogy ugyancsak a nemzeti nevelést elősegítő változtatás érhető tetten *Az óvodai élet tevékenységi formái és az óvodapedagógus feladatai* cím alatti, a *Verselés, mesélés* alcímben történt két módosítás nyomán. Egyfelől a 2. pont helyébe a következő rendelkezés lépett: *„2. A magyar gyermekköltészet, a népi, dajkai hagyományok, gazdag és jó alkalmat, erős alapot kínálnak a mindennapos mondókázásra, verselésre. A mese a gyermek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésének és fejlesztésének egyik legfőbb segítője. A mese – képi és konkrét formában, esetlegesen a bábozás és dramatizálás eszközeivel – feltárja a gyermek előtt a külvilág és az emberi belső világ legfőbb érzelmi viszonylatait, a lehetséges és megfelelő viselkedésformákat."* Másfelől a 7. pontot az alábbi váltotta: *„7. Az óvodában a 3–7 éves gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodóan a népi – népmesék, népi hagyományokat fel-*

elevenítő mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemei, meséi –, a klasszikus és a kortárs irodalmi műveknek egyaránt helye van."

Ezeken kívül a Rajzolás, festés, mintázás, kézi munka területén is van változás a jogszabályban - az 1. pont helyére a következő szöveg került: *„1. A rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, a kézi munka mint az ábrázolás különböző fajtái, továbbá a műalkotásokkal, a népművészeti elemekkel, szokásokkal, hagyományokkal, nemzeti szimbólumokkal, az esztétikus tárgyi környezettel való ismerkedés is fontos eszköze a gyermeki személyiség fejlesztésének. A gyermeki alkotás a belső képek gazdagítására épül. Törekedni kell a gyermeki alkotások közösségi rendezvényen való bemutatására és a tehetségek bátorítására."*

A változások sora *A külső világ tevékeny megismerése* című részben a következővel zárul: *„2. A gyermek, miközben felfedezi környezetét, olyan tapasztalatok birtokába jut, amelyek a környezetben való, életkorának megfelelő biztos eligazodáshoz, tájékozódáshoz szükségesek. Megismeri a szülőföld, az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi hagyományok és néphagyományok, szokások, a közösséghez való tartozás élményét, a nemzeti, családi és a tárgyi kultúra értékeit, megtanulja ezek szeretetét, védelmét."*

3. A nemzeti nevelés szakirodalmi hátterének bemutatása

A nemzeti nevelés hallatán sokaknak a következő fogalmak jutnak elsőre eszébe: nemzet, nemzettudat, nemzeti identitás, hazafiság, hazaszeretet, nemzeti szimbólumok. A nemzettudat tulajdonképpen nem más, mint a nemzet múltjáról, jelenéről, földrajzi elhelyezkedéséről, más népekhez fűződő viszonyáról stb. szóló információk összessége. Bábosik (1998) szerint a *„nemzettudat alatt a személyes kapcsolatok körénél tágabb, nagyobb közösséghez, a nemzethez tartozás tudatosulását értjük"*.

Az emberekben ott él a vágy, hogy valahová tartozzanak, hiszen társas lények vagyunk, erre szükségünk van. Biztonságérzetünket is növeli, ha egy közösség tagjai vagyunk. A nemzethez való tartozás ugyancsak a biztonság érzésével tölt el bennünket. Ha felidézzük Abraham Maslow szükséglethierarchia-elméletét, láthatjuk mennyire fontos helyen (2. helyen) szerepel a biztonság a szükségletek hierarchiájában. Pszichológiai kutatások sora bizonyítja, hogy a megfelelő egyéni fejlődés, a mentális egészség elképzelhetetlen biztonság, valamint biztos pontok, mint a család és a mikrokörnyezet nélkül (Kovács és Kovács, 2017).

Sokat hangoztatjuk ma, hogy olyan emberekre van szükség, akik képesek a megújulásra, gondolkodásuk innovatív és rugalmas, előnyben részesítik a csoportmunkát, szeretnek a közösség hasznos tagjai lenni, egyúttal építik és fejlesztik azt. A különböző kis közösségek hoz-

zák létre a nemzetet. Ahhoz azonban, hogy a nemzet fenn tudjon maradni, a nemzet tagjainak birtokolniuk kell egy közös nemzeti múltat, közös történelmi műveltséget, értékrendet. A jelen és a jövő elképzelhetetlen a közös múlt nélkül. Az emberek számára fontos kell legyen a nemzeti tudat, a nemzeti hovatartozás kérdése, és ebben óriási jelentősége van a nevelési és oktatási intézményeknek (Kovács és Kovács, 2017).

Teljesen egyértelmű, hogy nem velünk születik valamely csoport-hovatartozás, csoporttudat. Erre nevelni kell a gyermekeket, hogy kialakuljon bennük a valahová tartozás igénye is. Ugyanez a helyzet a nemzeti hovatartozás kialakulásával is (Bábosik, 1998). *„A szocializáció során nemcsak kultúraelsajátítás történik, hanem ezzel párhuzamosan az egyén a közösség iránt érzelmi kötődést kezd táplálni, kialakul és fejlődik csoportidentitása."* (Dancs, 2016, p. 403) A közösségben való eligazodást az anyanyelv elsajátítása, a közös nemzeti múlt, a hagyományok, szokások alkotta tudásegyüttes teszi lehetővé, és ez válik aztán a nemzeti identitás megalapozójává is.

Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában eszközölt, és fent megnevezett változtatások hatására megszűnik a korábbi rövid és célratörő megfogalmazás: *„segíti a gyermeket, hogy megismerje szűkebb és tágabb környezetét, amely a hazaszeretet és a szülőföldhöz való kötődés alapja".* Ez a tömörség azt sugallta számunkra, hogy a nemzeti nevelés korábban csupán egy marginális feladat volt az óvodákban (Dancs, 2016). A változtatással a döntéshozók azt kívánják kifejezésre juttatni, hogy már az óvodában meg kell kezdeni az alapok lerakását, bár kétségtelen, a nemzeti nevelés terén elsősorban az iskoláknak van feladatuk és felelősségük.

A nemzeti identitás komplex fogalom, melynek alapját a nemzeti kultúránk elsajátítása adja. Ezt a folyamatot a nemzetközi szakirodalom nemzeti enkulturációnak nevezi (Barrett, 2007, idézi: Dancs, 2016). A gyermekek nemzeti identitásával foglalkozó nemzetközi kutatások rávilágítanak arra, hogy affektív, kognitív és viselkedéses összetevőket lehet a nemzeti identitás elemei közé sorolni.

Affektív összetevők:

- a nemzeti identitás fontossága;
- a szülőföldhöz való kötődés;
- kötődés a nemzeti csoporthoz és annak kultúrájához;
- nemzeti büszkeség.

Kognitív összetevők:

- a gyermekek önmagukra és másokra vonatkozó tudása (nemzeti csoport ismerete);
- nemzeti szimbólumok ismerete;

– a nemzetre vonatkozó földrajzi és kulturális ismeretek;
– hiedelmek (sztereotípiák).

Viselkedéses összetevők:

– rutinok;
– szokások (Barrett, 2007, idézi: Dancs, 2016, p. 409).

A nemzeti kultúra a 19. századi nemzeti mozgalmak felerősödésének hatására vált az iskolai oktatás részévé. Napjainkban is ez a meghatározó a tananyag tartalmát tekintve, hiszen az iskola a Nemzeti Alaptantervben kitűzött célok mentén fontos feladatának tekinti a nemzeti identitás fejlesztését. Természetesen az iskola nem hagyhatja figyelmen kívül azoknak az elvárásoknak való megfelelés szükségességét sem, mint például a nyelvtudás vagy az IKT-műveltség, melyek elsősorban a globális közösségben való boldogulást segítik elő (Dancs, 2016).

Gereben Ferenc művelődésszociológus arra hívja fel a figyelmet, hogy ebben a mai értékzavaros világunkban különösen fontos, hogy ne csak az iskolában, hanem már az óvodában is megismertessük a gyermekeket a nemzeti szimbólumokkal, már akkor kialakuljanak a gyermekek identitásbeli kötődéseinek csírái (Csókás, 2013).

Bábosik (1998) a nemzeti szocializáció első szakaszát csak a 6-7. életév idejére teszi. Úgy véli, a gyermekek ekkor még csupán a szűkebb környezetüket ismerik, elsősorban a települést, ahol élnek, valamint a családot. Ebben a korban az ország fogalma még nem hordoz jelentést számukra. Tapasztalati és intellektuális úton már világossá válhat számukra a családi, az óvodai és a lakóhelyi közösségekhez való tartozás, a lehetőségek és a kötelességek vonatkozásában. A család szerepe ekkor még kiemelkedik a nemzeti szocializációban, hiszen a gyermekek ekkor még a családjukhoz kötődnek a legjobban. Péter (2011) is azt hangsúlyozza, hogy az óvodáskorban a gyermekek számára elsősorban a család és a közvetlen környezetük jelentik az otthont. Az óvodás gyermeket kulturális és érzelmi hovatartozása főként a családjához köti. Éppen ezért a szociális tudat alakulása leginkább a családi hatások – mint a családi hagyományok, a szokásrendszer, a kulturális hovatartozás vagy a család története - függvénye (Péter, 2011, p. 117).

Persze nem elhanyagolható tény az sem, hogy a gyerekek nagyon különböző családokból érkeznek, és a családok befolyásának a tartalma, illetve iránya nagyon eltérő lehet (*Bábosik*, 1998). *„A család nemzeti szocializációra gyakorolt hatásának minősége mindenekelőtt attól függ, hogy a családi hagyományokban élő személyek élettörténete, tehát a család története hogyan és milyen pontokon fonódott össze a nemzet sorsával, s ezeket az eseményeket a csa-*

ládi tudat hogyan tükrözi." (Bábosik, 1998) Az identitás ereje és milyensége egyébként függ az iskolázottságtól, a neveltetéstől, de a lakóhely típusától is.

Péter (2011) szerint óvodáskorban a 6-7. év környékén következik be egy fordulat, amikor a gyermekek kulturális identitástudatának alakulásában egyfajta nyitás érzékelhető. Ebben a korban a gyerekek már felismerik, hogy léteznek más nyelvet beszélő emberek, tisztában vannak azzal, hogy nyáron egy másik országba utaznak, ahol ők külföldinek számítanak. Bábosik (1998) kifejezetten zavarónak ítéli meg 6-7 éves kor előtt a nemzet vagy az ország kategóriájánál is tágabb fogalmak bevezetését a gyermekek gondolkodásába.

A nemzeti szocializáció folyamatában a második szakasz a gyermekek 8-9. életévére tehető, amikor a nemzettudatuk tágulása, a szélesebb közösség (nemzet, haza) irányába történő nyitás figyelhető meg. Ekkor már tudatosul bennük, hogy mi az anyanyelv, milyen nemzetiségű a családjuk, melyek a magyar nép szimbólumai, és már a történelmi narratívák (népmesék, mondák, legendák) is meghatározó szereppel bírnak.

A nemzeti identitás fejlődésében 10-11 éves korban jutnak el a gyermekek a kiteljesedéshez. Ekkor már kialakul a saját nemzethez való tartozás tudata, megjelenik a hazaszeretet, olykor már történelmi eseményekhez való kötődés is megfigyelhető náluk. Ebben az életkorban már a történelemtanításnak van a meghatározó szerepe (Bábosik, 1998; Péter, 2011).

4. Nemzeti jelképeink – avagy hogyan tudnak megfelelni az óvodapedagógusok a megváltozott Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának?

Egyetemi oktatóként az óvodapedagógus hallgatók gyakorlati képzésében is részt veszek. Eddigi tapasztalataim szerint a nemzeti nevelés hangsúlyosabbá tételének elvárása az óvodapedagógusok jelentős részénél közömbösséget váltott ki. A leggyakrabban hangoztatott érvük az, hogy náluk eddig is naponta jelen voltak a népmesék, a népi mondókák és a magyar néphagyományok. Ők úgy érzik, ezzel teljesítették a kötelességüket. Változtatni pedig nem nagyon akarnak. A megváltozott Alapprogram az eddigi rutinok újragondolását, kibővítését teszi szükségessé, ez pedig lehetőséget teremt a megújulásra, amiből nemcsak a gyerekek, hanem a pedagógusok is profitálhatnak. Korunk pedagógusaival szemben jogos elvárás, hogy innovatívak legyenek. A nemzeti nevelés ilyen hangsúlyos megjelentetését az alapprogramban felfoghatjuk egyfajta innovációnak is, hiszen ahogy Kissné (2015) fogalmaz: *„Napjainkban az innováció fogalma a köznapi szóhasználat szintjén vonatkozhat új ötletek, új eszközök bevezetésére, használatára, egy folyamat, rendszer megújítására, és jelentheti a dolgok átalakítását, megújítását, új termékek, produktumok létrehozását is"* (Kissné, 2015, p. 38).

Most sorra vesszük, melyek azok a nemzeti jelképeink, amelyek egy óvodás gyermek számára is egyértelműsíthetik a hazáját. Egy ország népe életében jelentős szerepet töltenek be a nemzeti jelképek, amelyek egyrészt a történeti folytonosság képviselői, másrészt az ott élők nemzeti identitását erősítik. *„A nemzeti hagyományokban és nemzetközi kapcsolatokban a címer, a zászló és a himnusz általánosan elterjedt szimbólum-rendszer, háborús, sport-, diplomáciai, stb. események alkalmával az országok megkülönböztetésére hivatott, s egyben érzelmi kötődést is keletkeztet […].”* (Smuk, 2014, p. 1) Ha a nemzeti szimbólum kifejezést halljuk, eszünkbe jut a piros-fehér-zöld lobogónk, a címerünk, Magyarország térképe, a nemzeti viseletünk, a magyar gyermekmondókák, a magyar népzene, a népmesék, a Himnusz, a Szózat, a Nemzeti dal, a kokárda, a magyar koronázási ékszerek vagy a Parlament épülete.

A magyar óvodákban a gyerekek a zászlóval nemzeti ünnepeink alkalmával, de leginkább a március 15-i megemlékezések során találkoznak. Ekkor minden óvodában készítenek zászlókat, fellobogózzák az épületet kívül-belül egyaránt. Ezek az ünnepek különleges színt visznek a gyermekek életébe. Már fel lehet fedezni náluk az összetartozás, méghozzá a nemzeti összetartozás érzésének kezdeményeit.

Egy másik, óvodában is megjeleníthető jelképünk Magyarország térképe. Már kaphatók olyan játékok, nagyméretű puzzle-k, fakirakók, amelyek hazánk térképét ábrázolják, de az óvodapedagógusok is készíthetnek térképet, a gyerekekkel közösen. Az óvodás gyermekkel először a szűkebb környezetét kell megismertetni. Azt gondolom, e téren nem lehet hiányérzetünk, hiszen az óvodapedagógusok eddig is rendszeresen elvitték az óvodásaikat sétálni. Fontos azonban, hogy a séták megtervezésekor legyen ott a pedagógusaink tudatában, hogy ezek a tapasztalatszerzések a nemzeti nevelést is szolgálhatják. A szűkebb környezettel való ismerkedés után fokozatosan lehet aztán tágítani a kört. A település után bővíthetik a gyermekek ismereteit Magyarország egyéb tájairól is.

Nemzeti nevelést valósíthatunk meg, ha az óvodásainkat megismertetjük a különböző népi motívumokkal is. Mi, magyarok különösen büszkék lehetünk gazdag motívumkincsünkre is. Népi díszítőművészetünk világhírű. Kár lenne, ha nem használnánk ki az ebben rejlő lehetőségeket. *„A rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, a kézi munka mint az ábrázolás különböző fajtái, továbbá a műalkotásokkal, a népművészeti elemekkel, szokásokkal, hagyományokkal, nemzeti szimbólumokkal, az esztétikus tárgyi környezettel való ismerkedés is fontos eszköze a gyermeki személyiség fejlesztésének”* – olvashatjuk a módosított Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában.

A népi motívumokat egyébként eredményesen használják különböző művészetterápiás foglalkozásokon is. Ezek a motívumok, szimbólumok a természet folyamatainak átéléséhez

szolgálhatnak kiindulópontként. A Csontváry Képzőművészeti Stúdió Egyesület, amely főként a Baranya megyei gyermekotthonokban és lakásotthonokban élő, nehézsorsú gyermekekkel foglalkozik, régóta eredményesen használja azt az önkifejező alkotó programot, amely az eredendő gyermeki kifejezésmódra, a belső látásra, valamint az ebből fakadó népi műveltségre, az ősi természet-mitológiára épít (Platthy és Poór, 2013).

5. Nemzeti nevelés egy projekt keretében

Dr. Péter Lilla erdélyi egyetemi oktató írásában olvastam egy nagyon érdekes történelmi jellegű óvodai projektről. Témája talán elsőre furcsának tűnhet, hiszen azt feltételezhetjük, hogy az óvodás gyermekek még éretlenek ehhez. Ezzel kapcsolatban Péter így fogalmaz: *„[…] meggyőződésünk, hogy népünk eredetének, kialakulásának, történelmi körülményeinek és kiemelkedő személyiségeinek projektmódszer általi, az óvodások szintjére egyszerűsített és „szelídített" formában (az 5-7 éves korúak értelmi és érzelmi sajátosságaihoz igazított) való sokoldalú feldolgozása felkészíti, és fogékonnyá teszi az óvodásokat a társadalmi jelenségek értelmezésére, a gyerekekben felkelti az érdeklődést a múlt és jelen kérdései iránt, és ezzel egyidejűleg a nemzeti tudat megalapozásához is hozzájárul"* (Péter, 2011, p. 118).

A történelmi projekt egy teljes évig tartott, melybe más témákhoz kapcsolódó kisebb projektek is beépültek. A témák elsősorban az évszakokhoz, jelesnapokhoz, a környező világhoz kötődtek. Ősszel az Ősmagyarkor alprojektbe beillesztették még a Tök-projektet és a Mindenszentek ünnepét is. A múlt és a történelem a család – mint téma – kapcsán került terítékre. Ennek során régi családi fotókat nézegettek a gyerekek, majd családfát készítettek.

Történelmünk különböző eseményei sok esetben háborúkhoz, véres harcokhoz kötődnek, éppen ezért joggal tehetjük fel a kérdést: nem keltenek ezek a kérdéskörök félelmet a gyermekekben? Péter (2011) szerint erre megoldás lehet *„a narratívák, események életkornak megfelelő szelektálása, egyes események kihagyása, ill. nem a konkrét tényekre, hanem azok jelentésére való rávilágítás, az események megszelídítése"* (Péter, 2011, p. 119).

6. Összegzés

A nemzeti nevelés hangsúlyosabbá tétele az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában lehetőséget teremt az óvodapedagógusok számára, hogy azt, amit eddigi tudásuk alapján a mindennapi munkájuk során a gyermekek nemzeti identitástudatának erősítése érdekében tettek, újragondolják, valamint kibővítsék új elemekkel, megőrizve természetesen az eddigi jó és bevált gyakorlataikat. Akik eddig azt gondolták, hogy a nemzeti nevelés a népmesék, a

magyar mondókák és a népi játékok, valamint a néphagyományok alkalmazásából áll csupán, minden bizonnyal mostantól fogva másként tekintenek e feladatra.

BIBLIOGRÁFIA

Bábosik István (1998). Nemzettudat – nemzeti szocializáció – hazafiság. In: *Iskolakultúra,* 1998, 4. sz. pp. 40–48. p. [online] http://real.mtak.hu/61926/1/EPA00011_iskolakultura_1998_04_040-048.pdf [2019. február 15.]

Csókás Adrienn (2013). A gyermeknek bele kell nőnie a hagyományokba. In: *Új Köznevelés,* 2013/2. sz. [online] http://folyoiratok.ofi.hu/uj-kozneveles/lapszamok/2013-2 [2019. január 30.]

Dancs Katinka (2016). Kultúra – iskola – nemzeti azonosságtudat – A nemzeti identitás értelmezése és vizsgálatának lehetőségei általános iskolások körében. In: *Magyar Pedagógia,* 116. évf. 4. sz. pp. 403–425. DOI: 10.17670/MPed.2016.4.403 [online] http://www.magyarpedagogia.hu/document/Dancs_MPed20164.pdf [2018. december 12.]

Dr. Péter Lilla (2011). A nemzeti identitástudat megalapozásának lehetőségei óvodáskorban a projektmódszer által. In: *Katolikus Pedagógia*, 1. évf. 2. sz. pp. 116–124. [online] http://pedkat.pl/images/czasopisma/pkw2/art11.pdf [2018. december 11.]

Kissné Zsámboki Réka (2015). Egy Freinet-szellemű óvodai innováció az 1990-es évek alternatív pedagógiai mozgalmában. Pécs, Edenscript

Kovács Ildikó Katalin – Kovács Katalin (2017). A nemzeti identitás alakulása székely kisiskolás gyerekeknél – A történelem és kultúraismeret mint ágens a nemzeti identitás alakulásában. In: *Gyermeknevelés – Kitekintő – határon túli magyar pedagógiai kutatások és műhelyek,* 2017/3, pp. 29–38. [online] http://epa.oszk.hu/02400/02411/00012/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2017_3_029-038.pdf [2019. január 22.]

Platthy István – Poór Anna (2018): „Virágba borult csillagok" – Nép motívumkincsünk üzenetének felhasználása a művészetterápiában. In: *Mindennapi Pszichológia,* 2018/03. [online] http://mipszi.hu/cikk/180612-viragba-borult-csillagok [2019. január 5.]

Smuk Péter (2014). A szuverenitás jelképei és alkotmányos védelmük. In: *MTA Law Working Papers, 2014/37.* [online] https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_37_Smuk.pdf [2019. január 22.]

PÁSZTOR, ENIKŐ

NATIONAL EDUCATION IN THE KINDERGARTENS ACCORDING TO THE MODIFIED NATIONAL CORE PROGRAMME FOR KINDERGARTEN EDUCATION

Recently, in parallel with the rise of globalisation, the wave of emphasizing the national characteristics of different nations has been a necessary process. The present Hungarian government is determined in the aspect of making the upcoming generations strong in national identity, in loving their country, in being faithful to national values as well as in being proud of them. At the beginning of the 2018/19 academic year, one of the most interesting topics for kindergarten teachers was the modification of National Core Programme for Kindergarten Education. One of the most controversial parts of this change is the emphasis on national and Christian education. In my research I was trying to get an answer to the general reaction of the kindergarten teachers to the additional provisions now included in the basic curriculum. So far, in the documents of national education kindergarten teachers have not received much support. At the same time, it is true, that kindergarten teachers have always done much for the national education of the Hungarian children. Up to now, however, the measure and quality of including national education in their everyday work have depended upon their conscience, convictions, belief, habits and several other characteristics. Fortunately, there are many who consider Hungarian culture and traditions to be one of the most important values, and transmitting them is a highly important responsibility for them. The results of my research could give motivation for kindergarten teachers to reconsider their foregoing activities in order to successfully meet the new requirements engrossed in the new curriculum.